

KİTAB-I MUKADDES'E VE KUR'AN'A GÖRE TEOKRASİ VE LAİKLİK

Doç. Dr. Abdulaziz BAYINDIR*

Türkiye'de siyaset, ekonomi ve hukuk gibi temel konuların din ile ilgisi, genellikle hıristiyanlık ve yahudilik açısmadan ele alınır. Bu sahada yetişenlerin çoğu, İslam'ın bu gibi konulara bakışım ya bilmez ya da yanlış bilir. Teokrasi ve laiklik kavramları da böyledir. Bu iki kavram, hıristiyan ülkelerde ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki yazı, böyle bir bilgi eksikliğini gidermeye katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

I- TEOKRASİ

Teokrasi, theos (tanrı) ve kratein (hükmetmek) sözlerinden oluşan birlik bir kelimedir¹. Hakimiyeti Tanrıya, ya da Tanrı iradesine dayandıran yönetimler için kullanılır. Buna göre krala ve hükümetlere itaat Tanrı'ya itaattir. Onlara karşı gelmek Tanrı'ya karşı gelmektir. Çünkü kral, hükümetler ve valiler Tanrı tarafından belirlenir ve onun tarafından göreve getirilirler.

Bunun Kitab-ı mukaddes'te dayanağı vardır. Ama Kur'an böyle bir yönetim anlayışını kabul etmez.

A- Kitab-ı mukaddes ve Teokrasi

Kitab-ı mukaddes, Ahd-i atık ve Ahd-i cedidden oluşur. Tevrat'a Ahd-i atık, İncil'e de Ahd-i cedid denir.

1- Teokrasi ile ilgili metinler

İncil'de teokrasiyi öngören metinler vardır. Tevrat'ta ise bu anlama gelebilecek bir ifade yer alır. Tevrat'ın ifadesi şöyledir:

* İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Mümtaz Soysal, Anayasaya Giriş, Ankara 1968, s. 16.

Süleyman dedi ki, "Ey oğlum Rab'den ve kraldan kork. İhtilalcilere karışma." ².

İncil, iki yerde teokrasiyi açıkça emreder. Bu metinler Pavlos'un ve Petrus'un mektuplarında yer alır.

a- Pavlos'un mektubu

Pavlos Romalılar'a mektubunda şöyle demiştir:

"Herkes emri altında bulunduğu hükümetlere boyun eğsin. Zira Allah tarafından verilmemiş bir yetki yoktur. Mevcut hükümetler Allah tarafından atanmıştır. Bunun için hükümete karşı gelen Allah'ın düzenine karşı direnmiş olur. Direnenler kendilerini sorumluluk altına sokacaklardır. Çünkü hükümdarlar iyi işler için değil, sadece kötü işler için korkuturlar. Hükümetten korkmamak ister misin? Öyleyse iyi olanı yap, o zaman onun tarafından övülürsün. Çünkü o Allah tarafından, senin iyiliğin için görevlendirilmiştir. Ama eğer kötü olanı yaparsan kork, çünkü kılıcı boş yere taşımıyor. Zira o Allah'ın hizmetindedir, kötülük işleyene olan öfkeden dolayı intikam alır. Bu sebeple yalnız korkudan değil, gönülden bir bağlılıkla da ona bağımlı olmak gerekir ³".

b- Petrus'un 1. mektubu

Petrus'un 1. Mektub'unda şu ifadeler geçer:

"İmdi insanlar tarafından kurulan her düzene Rabb için bağımlı olun. Gerek başta bulunan kişi olması nedeniyle krala, gerekse valilere boyun eğin. Çünkü onlar, O'nun tarafından, suçluları cezalandırırsınlar ve iyi iş yapanları övsünler diye gönderilmişlerdir. Zira Allah'ın istediği şudur: Hür kişiler gibi yaşayın, ama hürriyetinizi şerre örtü yapmayın. Ancak Allah'ın kulları gibi olup

2 "Ey oğlum Rab'den ve melik'ten kork. İhtilalcilerle ihtilat etme" Ahd-i atık, Emsal-i Süleyman, XXIV/21, Kitab-ı Mukaddes, İbrani, Keldâni ve Yunan dillerinden tercüme. Dersaadet 1910. s.775

3 Mektup sadeleştirilmiştir, aslı şöyledir: "Herkes emri altında bulunduğu hükümetlere itaat etsin. Zira Allah tarafından olmayan bir hükümet yoktur ve mevcut hükümetler Allah tarafından tertip olunmuştur. Bunun için hükümete muhalefet eden Allah'ın tertibine mukavemet etmiş olur ve mukavemet edenler kendi aleyhlerine hüküm davet edecekler. Zira hükümdarlar iyi ameller için değil, ancak kötü ameller için korkuturlar. Hükümetten korkmamak ister misin. İyi olanı işle ve onun tarafından medhohınacaksın. Çünkü senin iyiliğin için Allah tarafından memurdur. Lakin eğer kötü olanı işler isen kork, çünkü kılıcı beyhude yere taşımıyor. Zira Allah tarafından memur olup kötülük işleyen üzerine gazab icrası için intikam alıcıdır. Bu ecdilden yalnız gazab sebebiyle değil, ancak zamir sebebiyle dahi tabi olmak lazımdır." (Pavlos'un Romalılara Mektubu, 13. bab, 1-5, Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i cedfd s.206.).

iyilik yaparak cahil kişilerin cahilliğini susturun. Herkese saygı gösterin. Kardeşleri sevin. Tanrı'dan korkun. Krala saygı gösterin." ⁴.

2- Kilise ve teokrasi

Kilise, teokratik sistemin en temel kurumudur. Çünkü bu sistemde kralı, hükümetleri ve valileri belirleyen ve göreve getirenin Tamı olduğuna inanılır. Hıristiyanlara göre Tanrı Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlüsüdür. Oğul İsa'dır. "*Gökte ve yeryüzünde bütün iktidar ona verilmiştir.*" ⁵. İsa adına hareket etme ve karar verme yetkisi ise kiliseye aittir. İsa kilisede hazır bulunur. Çünkü kilise onun manevi varlığı ile bütünleşmiştir ⁶. Kutsal Ruh ise kiliseyi Allah'ın yani Baha'nın nimeti ve armağanlarıyla doldurur ve hatalardan korur ⁷.

Matta İncil'ine göre Hz. İsa çarmıha gerilip defnedildikten üç gün sonra kabrinden çıkmış, Galile'de 11 havarisine görünmüş ve şöyle demiştir: "*Gökte ve yeryüzünde bütün iktidar bana verilmiştir. Şimdi gidin, bütün ulusları öğretici yapın. Onları Babam, Ben ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin. Sizlere buyurduğum her şeyi tutmalarını onlara öğretin. İşte dünyanın sonuna kadar ben her an sizlerle beraberim.*" ⁸.

Bu, kiliseyi hıristiyanlar yanında güçlü bir hale getirmiştir. Hatta bir kimsenin hıristiyanlığa kabulü de kilisenin onayı ile olur. Bunun için vaftiz gerekir. Vaftiz, Yunanca suya batırmak demektir. Bir Hıristiyanlık terimi olarak İsa'nın manevi vucuduyla birleşmeyi ve Kutsal Ruh'la yeniden doğmayı ifade eder. Vaftiz, hıristiyan olmanın ilk şartıdır. Bir kiliseden diğerine geçmek de vaftizle olur ⁹.

4 İfadeler sadeleştirilmiştir, aslı şöyledir. "İmdi Rabb için tanzimat-ı beşeriyenin her birine gerek padişaha cümleye faik olduğundan, gerek valilere, şer işleyenlerin mücâzâtı ve hayır işleyenlerin medhi için anın tarafından irsal olunanlar bulduklarından itaat ediniz. Zira Allah'ın iradeti budur ki, hürler gibi, ama hürriyetinizi şerre örttü tutmayup ancak Allah'ın kulları gibi olarak cahil ademlerin cehaletini hayır işlemekle iskat edesiz. Cümleye hürmet ediniz. Biraderleri seviniz. Allah'tan korkunuz. Padişaha hürmet ediniz." (Petros'un I. mektubu, II/13-17. Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i cedîd, s. 298.)

5 "Ve İsa yanlarına gelüb anlara hitaben dedi ki, semada ve zeminde bütün hükümet bana verildi." (Matta 18, Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i cedîd, s. 43.)

6 Günay TÜMER, Abdurrahman KÜÇÜK, Dinler Tarihi, Ankara 1993, s.263.

7 TÜMER, KÜÇÜK, a.g.e. s. 256.

8 Metin sadeleştirilmiştir. Elimizdeki nüshadaki ifedeler şöyledir. " Ve onbir şakirdler Galil'e İsa'nın onlara emr ettiği dağa vardılar. ve Onu görünce ona secde kıldılar. Lakin bazı şüphe etdiler. Ve İsa yanlarına gelüb anlara hitaben dedi ki, semada ve zeminde bütün hükümet bana verildi. İmdi gidiniz, cümle milletleri şakird ediniz. Onları Peder ve Ben ve Ruh'ul-Kudüs ismine vaftiz ediniz. Ve size emrettiğim şeylerin cümlesini hıfz etmeyi anlara talim ediniz ve işte dünyanın nihayetine degin ben her vakt sizin ile beraberim." (Matta 16-20, Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i cedîd, s. 43.)

9 TÜMER, KÜÇÜK, a.g.e. s. 268.

Hıristiyan dünyasında en çok mensubu bulunan mezhep Katolik Mezhebidir. Bu mezhep kendini Petrus'a bağlar. Ruhanî reis Papadır. Papa, İsa'nın vekili ve Petrus'un halefidir. Papa yamalmaz bir otorite, kilise ise evrenseldir. Kilise dışında kurtuluş yoktur. Roma, diğer kiliselerin ruhanî merkezidir ve hepsinden üstündür. Kilise, Kutsal Ruh tarafından sevk ve idare edilir. Kutsal Ruh Baba ve Oğul'dan çıkar. İncil'in yorumu kilise eliyle olur ¹⁰.

Teokratik düzende kralı, hükümetleri ve valileri belirleme ve göreve getirme yetkisi kiliseye aittir. Çünkü kilise Tanrı adına hareket eder ve ona ait olan yetkiyi kullanır. Fakat kilise bu konuda bir sorumluluk üstlenmez. Zaten Kutsal Ruh'un kiliseyi hatalardan koruduğu ¹¹ inancı onlara sorumluluk yüklemeye engeldir.

Buna göre teokrasiyi şöyle tarif etmek gerekir: "Teokrasi, hakimiyeti kilisenin iradesine bakan yönetim biçimidir. Bu sistemde kralı, hükümetleri ve valileri belirleyen ve göreve getiren kilisedir."

3- Calvin ve Brutus'un görüşleri

Hıristiyan düşünürlerden Jean Calvin ve Stephanus Junus Brutus'a göre Hıristiyanlık teokrasiyi emretmektedir.

a- Jean Calvin'in görüşleri

Calvin Kitab-ı mukaddes'in yukarıdaki ifadelerini şöyle yorumlamaktadır:

"Petrus, "krala saygı gösterin." ve Süleyman, "Oğlum Tanrı'dan ve kraldan kork." dediği zaman bizden bir şey istiyor. Çünkü birincisi, saygı terimi arında içten ve gerçek bir hürmeti kastediyor, ikincisi, kralı Tanrı'yla birlikte anarak kralın bir çeşit kutsal yücelik ve değerle donatılmış olduğunu gösteriyor.

Pavlos'un önemli buyruğunu da unutmamalıyız. Onun, "*Bu sebeple yalnız korkudan değil, gönülden bir bağlılıkla da ona bağımlı olmak gerekir.*" sözüyle anlatmak istediği, prenslere ve yöneticilere olan itaatin sadece korkudan değil, bunun aynı zamanda Tanrı'ya itaat olduğu bilinerek yapılması gereğidir. Çünkü prenslerin ve yöneticilerin iktidarı Tanrı'dan gelir..

Pavlos der ki, "*Herkes emri altında bulunduğu hükümetlere boyun eğsin.*" Şu halde her kim hükümete karşı gelirse Tanrı'nın düzenine karşı gelmiş olur.

¹⁰ TÜMER, KÜÇÜK, a.g.e. s. 270

¹¹ TÜMER, KÜÇÜK, a.g.e. s. 256.

Şu hususta kimse kendini aldatmasın, Tanrı'ya karşı gelmeksizin yöneticilere karşı çıkmayız. Çünkü silahsız bir yönetici cezalandıramayacağı için küçümsense de Tamı silahlıdır ve bu küçümseyişin intikamını derhal alacaktır.

İtaat kavramı altında şu unsurları görüyorum: Fertler kamu ile ilgili konularda kendilerini yetkili görmemeli, devlet işlerine karışmamalı, yöneticilerin yetkisine giren işlere burunlarını sokmamalı ve genel olarak kamuyu ilgilendiren herhangi bir girişime kalkışmamalıdır. Kamu düzeninde düzeltilmesi gerekli olan bir bozukluk varsa kargaşa çıkarmamalı, ellerinin bağlı olduğu bir işe kendilerini sokmamalıdır. Bu alanda eli kolu bağlı olmayan tek kişi yöneticidir. Demek istediğim, kendilerine emir verilmeden hiç bir işe kalkışmasınlar. Çünkü eğer yönetici emir verecek olursa onlar da kamu otoritesi ile yetkilendirilmiş olurlar...

Kamu yararına uygun yönetenler, Tanrı'nın hakimiyetinin gerçek örnekleridir. Adaletsizce ve diktatörce hükmedenler de yine Tamı tarafından insanları günahkarlıklarından dolayı cezalandırmak için görevlendirilmişlerdir. Yine de onlarda yasal gücü Tanrı'dan aldıklarını gösteren o kutsal haşmet vardır...

Bütün şereften yoksun, en kötü karakterli bir kimse bile eğer kamu yetkisine sahipse, Tanrı'nın kendi buyrultusuyla adaletin ve yargısının bakanlarına havale ettiği o görkemli, kutsal iktidarla donatılmıştır ve dolayısıyla halkına itaati bakımından kralların en iyisi kadar şerefe ve saygı görmeye layıktır.

Karakterleri ne olursa olsun, bu saygıyı, hatta bu dindarca bağlılığı bütün yöneticilerimize sonuna kadar göstermek zorundayız. Bunu sık sık tekrar ediyorum ki, kişileri kendi başlarına ele almamayı öğrenelim; Tanrı'nın buyrultusuyla kişiliklerinde sarsılmaz bir haşmetin yazılı ve kazınmış olmasını yeterli sayalım...

Kötülükleri tedavi etmek üstümüze düşmez. Bize düşen tek şey, bütün kralların yürek ve meyilleri elinde olan Tanrı'nın yardımını istemektir... Tanrı'nın önünde onun kutsadıklarını öpmeyen, yargılanan boynu bükükleri ezmek için adaletsiz yasalar çıkaran, yoksul insanlara zulüm, dul kadınlara haksızlık, öksüzlere eziyet eden, yeryüzünün bütün kralları ve yargıçıları sonunda yerlerinden düşecek ve ezileceklerdir¹²."

12 Jean Calvin, Hıristiyan Dininin Öğretisi'nden seçme parçalar (Christianae religionis institutio, Kitap IV, Bölüm 20: Devlet Yönetimi Üstüne) çeviren Şahin ALPAY, Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2, Yeni Çağ. Derleyen Mete TUNCAY Ankara 1969, s.48-51.

b- Stephanus Junius Brutus'un görüşleri

Brutus bu konuda şöyle der: Kutsal Kitap, Tanrı'nın kendi sultasıyla, kral-
ların ise tanrı'dan aldıkları sultaya dayanarak hükmettiklerini, asıl egemenliğin
Tanrı'da bulunduğunu, kralların onun delegeleri olduklarını söyler¹³.

Kral makamını, Krallar Kralı efendimiz Tanrı'dan, kendi halkına adalet
dağıtmak ve onları bütün düşmanlarına karşı korumak amacıyla alır.

Kralların taç giymesinde iki türlü sözleşme olduğunu okuyoruz: Biri hal-
kın Tanrı'nın halkı olması için Tanrı'yla kral ve halk arasında, ikincisi, halkın
sadakatla itaat, kralın da adaletle hükümdarlık etmesi için kralla halk arasında-
dır¹⁴."

B- Kur'an ve Teokrasi

Kur'an'da devlet başkanı, yöneticiler ve yönetim sistemiyle ilgili özel bir
hüküm yoktur. Bu konuda Hz. Muhammed'den de bir emir ve tavsiye gelmemiş-
tir. Ancak teokrasi, Allah'ın yetkisinin bir kuruma devri veya onunla paylaşıl-
ması anlamına geldiği için Kur'an teokrasiyi kabul etmez. Kur'an'a göre böyle
bir davranış şirktir. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

*"De ki: Çocuk edinmemiş olan, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlik-
ten ötürü bir dosta ihtiyacı olmayan Allah'a hamdolsun." O'nu büyüledikçe
büyükle." (İsra 17/111).*

Teokraside Allah'a boyun eğer gibi yöneticilere boyun eğilmesi istenir.
Onlara itaat Allah'a itaat, onlara muhalefet Allah'a karşı gelmek sayılır. Kur'an
bunu da şirk sayar. Çünkü onların Allah'ın Kitabına aykırı isteklerine boyun
eğen, o konuda onları Allah'ın yerine koymuş olur. Şirk yani Allah'a ortak koş-
ma, Allah'ın asla bağışlamayacağı tek günahdır. O, şöyle buyurur:

*"Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bunun dışında olanı di-
lediği kimse için bağışlar." (Nisa 4/48).*

1- Kur'an'm yönetimle ilgili bazı kuralları

Kur'an'ın devlet yönetimi ile ilgili kuralları evrenseldir. Bunlar her türlü
rejimde savunulabilir. Onların yokluğu huzursuzluğa ve kargaşaya yol açar. On-

13 Stephanus Junius Brutus, *Vindiciae contra Tyrannos* (Tiranlara karşı haklar) Çeviren Mete TUNCAIY, Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2, Yeni Çağ, Seçilmiş Yazılar, Ankara 1969, s. 62.

14 Brutus, a.g.e. s. 63.

lara doğrudan karşı çıkmak insanı güç duruma sokar. Bu kurallara uyan her sistem, ideal bir devlet sistemi haline gelir. Şimdi bunlardan bir kaçını teokrasi ile mukayeseli olarak görelim:

a- Adalet

Kur'an, bir ön şart koymaksızın adil olmayı emreder. Bu sebeple yöneticiler, din, ırk, yaş, cinsiyet ve sosyal konum vs. aynı yapılmaksızın herkese adil davranmakla yükümlüdür. Bu konudaki emirler kesindir.

Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; haysusuzluğu, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder. Belki tutarsınız diye size öğüt verir. (Nahl 16/90)

Allah zorbalara boyun eğmeyenleri ödüllendireceğini bildirmektedir.

Zorbalardan, onlara içtenlikle boyun eğmekten ¹⁵ kaçınıp Allah'a yönelenler var ya, İşte bu müjde onlarıdır. Kullarını müjdele. (Zümer 39/17)

Teokraside adalet olmaz. Çünkü bu sistemde kamu yararına uygun yönetenler Tanrı'nın hakimiyetinin gerçek örnekleri, adaletsizce ve diktatörce yönetenler de Tamı tarafından insanları günahkarlıklarından dolayı cezalandırmak için görevlendirilmiş kişiler olarak algılandılar. Böyle bir yönetimde adalet aramak boşuna olur.

b- Hürriyet

Dinin hür iradeyle seçilmesi Allah'ın değişmez yasasıdır. Bu sebeple bütün peygamberler hürriyet konusu üstünde titizlikle durmuşlardır. İnsanlara; "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" demelerinin anlamı budur. Çünkü İbadet sözlükte taat anlamına gelir. Taat boyun eğmek demektir, daha çok "emre uymak ve izinden gitmek." anlamında kullanılır ¹⁶. Türkçede buna kulluk ve kölelik denir.

"Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" demek, Allah'tan başkasına kul-köle olmayın, demektir. Bu sebeple teokratik sistem, peygamberlerin bu ortak isteklerine aykırıdır. Çünkü bu sistem insanları yöneticilere köle etmektedir.

15 Ayette "onları ibadet etmekten" ifadesi geçiyor. Onun yerine "içtenlikle boyun eğme" ifadesi kullanılmıştır. Çünkü ibadet içiyle ve dışıyla boyun eğmektir. Eğer bu boyun eğme Allah'ın isteğine uygunsuz ona ibadet edilmiş, aykırıysa başka şeye ibadet edilmiş olur.

16 İbnü Manzûr, Lisan'ul-Arab, Beyrut 1410/1990. Rağib el-İsfahânî, el-Müfredât (Safvân Adnan Davudî'nin tahkikiyle) Dimaşk ve Beyrut 1412/1992, s.529

Burada inanç ve ibadet hürriyeti ile inandığı gibi yaşama hürriyeti, özel önem kazanmaktadır.

(1)- İnanç ve ibadet hürriyeti

Dinin özü imandır. İmanın temeli de onu içten kabul etmek, yani kalp ile tasdiktir. Kalpteki tasdiki bir o kişi, bir de Allah bilir. Orası insanın en hür olduğu yerdir. Bu sebeple hiç kimse bir inancı kabule veya inkara zorlanamaz. Çünkü bu, insan fitratına aykırıdır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Dinde zorlama yoktur; artık doğru ile eğri birbirinden iyice ayrılmıştır. Bundan böyle kim zorbaları tanımaz da Allah'a inanırsa kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa yapışmış olur. Allah işitendir, bilendir." (Bakara 2/256)

İnsanlar ibadete de zorlanamaz. Çünkü ibadet için niyet gerekir. Niyet, bir şeye içten karar vermektir. "Ameller niyetlere göredir." ¹⁷. Bir ibadetin ne maksatla yapıldığını, tam olarak bir o ibadeti yapan bir de Allah bilir. Niyetsiz ibadet yapılamadığından zorla ibadet olmaz. Birisine zorla namaz kıldırılabilir ama niyet etmezse namaz kılmamış, boşuna yatmış kalkmış olur. Bu da bir şeye yaramaz.

Bir kimsenin müslüman olması için bir tören yapılmasına gerek yoktur. İnanılması gereken şeylere içten inandı mı müslüman olur. Ama hıristiyanlıkta dine kabul, vaftiz töreniyle olur. Böyle bir tören kişiyi, onu dine kabul edenlerin manevi baskısı altında bırakır. İnsanları dine kabul yetkisini Allah Hz. Muhammed'e bile vermemiştir. O, şöyle buyurur:

"Sen, sevdiğini yola getiremezsin, ama Allah, dilediğini yola getirir. Yola geleceklere en iyi o bilir." (Kasas 28/56)

(2)- İnanıldığı gibi yaşama hürriyeti

İnanç bir kalp işi olduğu için inanç hürriyetini tanımanın veya tanınamamanın bir anlamı yoktur. Ancak din hürriyetinden bahsedilebilir. Din deyince, o dinin bütün emir ve yasakları anlaşdır. Bunun daha açık ifadesi, inandığı gibi yaşama hürriyetidir.

Devletin vatandaşı ile ilişkisi dinî veya ideolojik boyutta değil, adalet boyutunda olur. Müslümanların devlet geleneğinde, insanların inandığı gibi yaşamaları sağlanmış ve inançlara hakaret fırsatı verilmemiştir. Mesela Osmanlı,

¹⁷ Bu hadis-i şerif, Sahih-i Buhârî'nin en başında yer alır.

meyhane açmayı ve domuz yetiştirmeyi müslüman kesime yasaklarken hıristiyanlara serbest bırakmıştır. Çünkü onların inançlarına göre bunlar günah değildir.

Bu anlayış, İspanya'dan kaçan yahudilere kucak açmamıza ve onlara huzurlu bir hayat sağlamamıza sebep olmuştur. Onlar bunun hatırasına Türkiye'de 500. Yıl Vakfı'nı kurmuşlardır.

c- Aklın kullanılması

Akıl insanı hayvandan ayırır. İnsan arzularını dizginleyebilirse güzel şeyler olur. Arzular öne çıkarsa düşünceler, bakışlar ve anlayışlar değişir.

Kur'an daima akılı kullanmaya çağırır. Kur'an'da akıl (العقل) kelimesi geçmez onun yerine 16 yerde lübb'ün (للب) çoğulu olan elbâb (الابواب) geçer. Lübb, lekesiz saf akıl anlamına gelir. Çünkü şartlanmış, menfaatlerinin ve beklentilerinin esiri olmuş kişiler de akıllıdır ama onlar akıllarını gereği gibi kullanamazlar. Kullansalar bile çıkan sonuca güven duyup bağlanamazlar. Onların akılları lekeli ve bulanıktır. Öncelikle akılı, arzuların esiri olmaktan kurtarmak gerekir.

Kur'an'da akıl kökünden türetilmiş olup akılı kullanma anlamındaki kelimeler 48 yerde geçer. Bunlardan biri şöyledir:

"Allah pisliği akıllarını kullanmayanların üstüne bırakır." (Yunus 10/100)

Teokratik sistem, vatandaşın akımı kullanmamasını ve bir şeye karışmamasını ister. Jean Calvin'in şu ifadeleri bunu açık bir şekilde göstermektedir:

"Fertler kamu ile ilgili konularda kendilerini yetkili görmemeli, devlet işlerine karışmamalı, yöneticilerin yetkisine giren işlere burunlarını sokmamalı ve genel olarak kamuyu ilgilendiren herhangi bir girişime kalkışmamalıdır. Kamu düzeninde düzeltilmesi gerekli olan bir bozukluk varsa kargaşa çıkarmamalı, ellerinin bağlı olduğu bir işe kendilerini sokmamalıdır. Bu alanda eli kolu bağlı olmayan tek kişi yöneticidir¹⁹.

Buna karşılık Kur'an, insanın etrafında olup bitenlerle ilgilenmesini, yanlış davranışlara karşı çıkmasını ister. Kur'an'da, İsrailoğullarından inkar edenle-

18 اللب: العقل الخالص من الشوائب er-Rağıb el-İsfahânî, Müfredâtü elfâz'il-Kur'an, Beyrut 1412/1992, s. 733.

19 Jean Calvin, Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2, Yeni Çağ. s.49.

rin, Hz. Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlendikleri ve bunun sebeplerinden birinin şu olduğu açıklanır:

"Onlar birbirlerinin işledikleri fenalıklara engel olmazlardı. Yapmış oldukları şey ne kötü idi!" (Maide 5/79)

Hz. Muhammed de şöyle der: "Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Ona da gücü yetmezse içten içe karşı çıksın. Bu imanın en zayıf olanıdır" ²⁰.

d- Yalnız Allah'tan korkmak

Allah şöyle buyurur: *"insanlardan korkmayın, benden korkun, ayetlerimi hiçbir değerle değiştirmeyin."* (Maide 5/44)

"Eğer inanıyorsanız bilin ki asıl korkmanız gereken Allah'tır." (Tevbe 9/13)

Teokrazi, yöneticiden korkulmasını ister. Jean Calvin'in sözleri şöyledir: "Ülkenin babası, halkının çobanı, barışın koruyucusu, adaletin başkam, suçsuzların savunucusu olan yöneticinin gücünü kabul etmeyen kişi haklı olarak deli sayılmahdın." ²¹. Demek ki bu sistemde yöneticiden korkmayan ve onun gücünü kabul etmeyen deli damgası yer.

e- Yanlışa karşı çıkmak

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"İçinizde iyiliğe çağıran bir öncüler grubu bulunsun. Doğruyu emretsinler ve uygunsuzluğa engel olsunlar. İşte böyle toplumlar düzlüğe çıkar." (Al-i İmran 3/104)

Firavun Mısır'da güçlü bir krallık kurmuştu. Halkını köle yerine koyar, onlar da ona baş eğerlerdi. Allah bunu kınamış ve şöyle buyurmuştur:

"Musa'yı belgelerimizle ve açık bir yetki ile göndermiştik,

Firavun'a ve adamlarına... Ama onlar Firavun'un buyruğuna uydular; oysa Firavun'un buyruğu doğruyu göstermiyordu." (Hud 11/96-97)

Bir kişi, Hz. Muhammed'e sordu:

²⁰ Müslim, İman 78 (49).

²¹ Jean Calvin, Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2, Yeni Çağ. s.49.

"- Hangi cihad daha değerlidir?

Dedi ki, " Zalim sultanın yanında söylenen doğru söz." ²².

Teokrasi, yetkililerin zalimliğini Allah'ın halkı cezalandırması sayarak kutsamaktadır. Böyle bir sistem zalim sultanın yanında söylenecek her doğru sözü yanlış sayar. Çünkü bu sistemde yetkililerin yaptığı her şey doğru, onlara karşı çıkmak yanlıştır. Jean Calvin'in şöyle diyor:

".. Karakterleri ne olursa olsun, bu saygıyı, hatta bu dindarca bağlılığı bütün yöneticilerimize sonuna kadar göstermek zorundayız... Bundan itaatin adil yöneticilere gösterileceği sonucunu çıkarıyorsanız yanlış düşünüyorsunuz. ...Eğer bir vahşi tarafından zalimce işkence görürsek, eğer haris ve lükse düşkün biri tarafından doymak bilmez bir şekilde soyulacak olursak, eğer bir tembel tarafından ihmal edilecek olursak, eğer kısacası doğruluğumuz yüzünden dine ve kutsal şeylere saygısız olan bir prens tarafından eza göreceğiz olursak ilk önce işlediğimiz günahları hatırlayalım, çünkü Tamı, şüphesizdir ki karşımıza çıkan bu kötülüklerle bizi cezalandırmaktadır. Böylelikle boyun eğiş bizi sabırsızlığımızdan kurtaracaktır. Ve düşünelim ki bu kötülükleri tedavi etmek bizim üstümüze düşmez. Bizim üstümüze düşen tek şey, bütün kralların yürek ve yönsemeleri elinde olan Tanrı'mın yardımını istemektir." ²³.

Kur'an'a göre bir kimsenin etkili ve yetkili bir makamda olması onun doğru davranacağı anlamına gelmez. Yanlış davranan kim olursa olsun, onun bu davranışı onaylanamaz.

Güçlü kral Firavun Hz. Musa'ya karşı halkına şöyle demişti:

" *Ey kavmim! Mısır'ın hakimiyeti bende değil mi? Bu nehirler benim topraklarımın içinde akıyor mu? Görmez misiniz?"*

"*Yoksa ben şundan, daha ne demek istediğini bile açıklayamayan şu alçaktan iyi değil miyim?"* (Zuhruf 43/51-52)

Firavun dedi: "Bırakın beni Musa'yı öldüreyim; o da Rabbini çağırсын bakalım. Çünkü korkarım o, sizin dininizi değiştirir veya bu toprakta karışıklık çıkarır."

²² Nesaî, Bey'a, 37, Babü men tekelleme b'il-hakki 'inde imamin câir.

²³ Jean Calvin, Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2, Yeni Çağ. s.51.

Musa şöyle dedi: "İşte ben, benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım. Hesap gününe inanmayan her kibirlinin şerrinden." (Mümin 40/26-27) Çünkü Hz. Musa, gereken her uyarıyı yapmış, ama Firavun bu uyarılara zulmünü artırarak cevap vermişti.

Bütün bunlar, siyasi çalışmalara katılıp yetkililerin yanlış davranışlarına engel olmak için elden geleni yapmayı zorunlu kılar. Teokratik sistem böyle bir şeyi kabul etmez.

1- CAMİ VE TEOKRASİ

İslamda ruhban sınıfı yoktur. Camiler kilise teşkilatı gibi örgütlenmemiştir. Eskiden camide görevli imam ve müezzin bile bulunmazdı. Cemaatten biri ezan okur, ehliyetli biri de namaz kıldırırdı. Camilerin düzenli olarak açılması, ezanın zamanında okunması, cami bakımlarının yapılıp eşyasının korunması gibi ihtiyaçlar cami görevlerinin ihdasına sebep olmuştur. Cuma namazı için de durum aynıdır. Ancak Cuma günü büyük bir cemaate namaz kıldırarak ve onlara hitabetmek bir çok kimsenin ilgisini çekeceği için bu konuda çekişme ve tartışma çıkabilir. Bunu göz önünde bulunduran Hanefî mezhebi, Cuma namazım ya o yerleşim yerinin en yetkili kişinin ya da onun tayin edeceği bir kişinin kıldırılması şart koşmuştur. Yoksa ibadet için toplaşan insanlar birbirine girebilirler²⁴.

Bir kimsenin müslüman olması tamamen kendi kararına bağlıdır. Bunun için caminin veya bir dini kuruluşun onayı aranmaz. Vaftize benzer bir törenin yapılması da sözkonusu değildir. Çünkü İslamda ne din adamı, ne de bir başka kişi Allah adına hareket edemez. Zaten Allah müslüman olmayı öyle bir kaideye bağlamıştır ki, buna kimse karışamaz. Çünkü dinin özü imandır. İmanın temeli de onu içten kabul etmek, yani kalp ile tasdiktir. Kalpteki tasdiki bir o kişi, bir de Allah bilir. Orası insanın en hür olduğu yerdir. Bu sebeple hiç kimse bir inancını kabule veya inkara zorlanamaz. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"Dinde zorlama yoktur; artık doğru ile eğri birbirinden iyice ayrılmıştır. Bundan böyle kim zorbalara tanımaz da Allah'a inanırsa kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa yapışmış olur. Allah işitendir, bilendir." (Bakara 2/256)

24 Şemsüddin es-serahsî, el-Mebsût, Mısır 1324, II,24.

Kiliseye benzer bir teşkilatı olmayan, din adamlarını birer ruhanî lider değil, sadece din konusunda toplumu aydınlatan ve onlara örnek olmaya çalışan kişiler olarak gören bir dinin teokrasiyi kabul etmesi sözkonusu olamaz.

2- MEZHEP VE TARİKATLAR

Buraya kadar anlatılanlar sünni mezheplerin görüşüdür. Ama şiilik ile tarikatlar öyle değildir. İran'da şianın imamiye kolu yaygındır. Şimdi İran şiilerinin konu ile ilgili görüşleri ile tarikatların bazı görüşlerine bakalım.

a- İran benzeri İslam cumhuriyeti

İran'a hakim olan mezhep şiiliktir. Bu mezhep devlet başkanının kim olacağı hususunda çıkan ihtilaftan doğmuştur. Onlara göre imam, yani devlet başkanı Hz. Peygamber tarafından tayin edilmiş olmalı ve bütün günahlardan arındırılmış bulunmalıdır. İlk şiiler bu şahsın Hz. Ali olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Onlara göre devlet başkanlığı siyasi değil dini bir makamdır. Onların imamlık, yani devlet başkanlığı konusundaki bazı görüşleri şöyledir:

"İmamlık ancak Allah'tan nass (açık bir emir) ile, yahut o imamdan önceki imamın onun imametini beyaniyle tahakkuk eder. İnsanların seçmesiyle, istemesiyle olmaz. İnsanlar dilediklerini imam olarak tayin, yahud dilediklerini azil hakkına sahip değillerdir.²⁵"

Şia'nın konu ile ilgili inançları şöyledir:

"İmamın da peygamber gibi içte, dışta, görünürde, gizlilikte, bütün kötü ve pis şeylerden, doğumundan vefatına dek masun (korunmuş) olduğuna inanıyoruz. İmam, imametten önce, soma, soy boy şerefi bakımından en yüce ve temiz kişi olup her türlü kötülükten, suçtan, yanılmadan, yanlış iş görmeden, unutmadan ve her türlü aşağılık şeylerden masundur²⁶."

İran'daki şiilerin, İmamın sıfatları ve bilgisi ile ilgili inançları şöyledir:

"İmamın peygamber gibi, yiğitlik, kerem, temizlik, gerçeklik, adalet, tedbir, hikmet ve bütün üstünlükler ve iyi huylar bakımından halkın en seçkini olması gerekir ve buna inanmaktayız..."

25 Muhammed Rıza'l-Muzaffer, Akâid'ül-İmâmiyye, Şia İnançları (Türkçeye çeviren Abdülbaki GÖLPİNARLI) İstanbul 1978, s. 50.

26 Şia İnançları, s. 51.

İmamın ilahî hükümlere, ilahî maarife, bütün bilgilere sahip olması, peygamber, yahut kendisinden önceki İmam vasıtayladır. Yepyeni bir şey hakkında da imam, Allahu Talâ'nın ona ihsan ettiği kudsi kuvvetle, ilham yoluyla gereği gibi hükmeder, o şeyi künhüyle anlar, bilir. Bir şeye yönelirse, onu bilmek dilerse, o şey hakkında, ancak gerçeği bilir, yanılmaz, şüpheye düşmez, bu hususta aklî delillere, yahut belletenlerin belletmesine ihtiyacı yoktur. Bilgisi iktiza edince daha da derinleşir. Daha da ziyadeleşir..."

"... İmamlardan hiçbiri bir muallime gitmemiş, bir mürebbiden bir şey öğrenmemiştir... Hiç biri bir hocadan ders görmemiş, hiç biri bir mektebe, bir medreseye gitmemiştir. Böyle olduğu halde kendilerine bir şey sorulunca ona derhal en doğru cevabı vermedeler. Dillerine bilmiyorum sözü gelmediği gibi cevap vermek için düşünceleri yahut cevabı bir müddet sonraya tehir etmeleri de vaki değildir..."²⁷

Şiiilerin imamlara itaat konusunda inançları şöyledir:

"Onların buyrukları Allah'ın buyruklarıdır. Yasakları O'nun yasaklarıdır. Onlara itaat Allah'a itaattır. Onlara isyan, Allah'a isyandır. Onları seven Allah'ı sever. Onlara düşman olan Allah'a da düşman olur. Onların emirlerini reddetmek caiz değildir"²⁸.

Bu görüşler teokrazi ile bağdaşır. Ehl-i sünnetin bunları kabul etmesi mümkün değildir. Şia'nın imamlar için söylediklerinin çoğunu ehl-i sünnet peygamberler için dahi söylemez. Çünkü Kur'an'a göre Hz. Muhammed tıpkı bizim gibi bir insandır. Bizden farkı, Allah'ın Elçisi olmasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"De ki, ben de tıpkı sizin gibi bir insanım. Bana, sizin tanrınızın bir tek tanrı olduğu vahyediliyor. Artık kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa hemen iyi bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak etmesin." (Kehf 18/110)

Sünniler devlet başkanlığını siyasi bir makam sayarlar. Bu sebeple devletlerini, İslam adıyla değil, Abbâsî, Selçuklu ve Osmanlı gibi adlarla kurmuşlardır. Dört halife döneminde devlete ad bile konmamıştır. Sünniler, devlet başkanını sıradan bir insan sayar, ona olağanüstü kişilik vermezler. O da herkes gibi yanılabilir ve yanlış kararlara varabilir.

27 Şia İnançları, s. 52-53.

28 Şia İnançları, s. 54.

Bir gün Halife Ömer minberden şöyle seslenmişti: "Ey insanlar, ona salat ve selam olsun Muhammed'in görüşü doğru idi. Çünkü Allah ona gerçeği gösteriyordu. Bizim görüşümüz ise sadece zan ve sorumluluk altına girmekten ibarettir."

Halife Ebûbekir bir konuda Allah'ın kitabında ve Hz. Muhammed'in sünnetinde bir şey bulamazsa kendi görüşüne göre ictihad eder ve şöyle derdi: "Bu benim görüşümdür. Doğruysa Allah'tan, yanlışsa bendendir. Allah'ın beni bağışlamasını dilerim."

Halife Ömer bir kişiyle karşılaşmış ve ne var ne yok, diye sormuştu. O da Ali ve Zeyd şöyle bir hüküm verdiler demişti. Bunun üzerine Ömer; "Eğer ben olsaydım şu şekilde hükmederdim." dedi. Adam dedi ki;

"Senin hükmetmene ne engel var, yetki senin elindedir." Ömer şöyle cevap verdi:

"Senin meseleni Allah'ın Kitabına ya da Allah'ın Elçisinin hükmüne dayandırsaydım bunu yapardım. Ama meseleni görüşe dayandırıyorum, görüş belirtme hakkı ortaktır. Benim görüşüm Ali'nin ve Zeyd'in görüşünü değersiz hale getirmez²⁹."

b- Tarikatlar

Tarikatlar teşkilatlıdır. Onların tekkeleri ve zaviyeleri vardır. Her birinin bir ruhâni reisi yani şeyhi bulunur. Onlara göre şeyh, kul ile Allah arasında bir vasıta, Allah'ın kaplarından bir kapıdır³⁰. Tarikata giriş el alma (bey'at) denen bir işlemle gerçekleşir. Böylece şeyh müridi Allah yolunda teslim almış sayılır.

29 İbnü'l-Kayyim el- Cevziyye, I'lâmu'l-Muvakkîfîn, Beyrut 1407/1987 c. 1, s. 54.

30 Abdülgani en-Nablusî'nin bu konuda şöyle dediği nakledilir: "Bir kimse Allah yolunda kendini teslim alan bir şeyhe teslim olursa onun, Allah'ın kaplarından bir kapı olduğuna inanması gerekir. Şeyhi bu mertebeye görmek mertebelerin en düşüğüdür. Şuna da inanmalıdır ki, şeyhden kenide ne gelirse Allah'tan bilmeli, şeyhten bilmemelidir. Eğer hayır gelirse Allah'ın ona hidayeti, şer gelirse O'nun imtihanıdır. Şu halde salikin yani tarikata girmiş bir kimsenin şeyhini Allah'ın kapısı bilmesi ilk basamaktır. İkinci basamak salikin şeyhini, Allah'ın isim ve sıfatlarının ortaya çıkıp gözüktüğü kişi olarak bimesidir. Allah'ın emir ve yasaklarıyla yükümlü olan kimse nasıl saygı duyarsa şeyhinin yanında o şekilde saygılı olmalıdır. Bu orta basamaktır.

Üçüncü basamakta salik şeyhini hiç görmemelidir, o manevidir. Oun yerine Allah'ın sıfatlarını görmelidir. Şeyhi arada fani bilmeli, Allah'ı bâkî bilmelidir. Doğrusu da budur. Bu hal üç basamağın en üstüdür. (KOTKU, Tasavvufî Ahlâk, İst. 1982, c. II s. 185)

31 Mehmet Zahid KOTKU'nun konu ile ilgili ifadeleri şöyledir: Kalbi huzur-ı ilahiye dühulden men eden sıfat-ı mezmumeden halas edecek bir şeyhi, mürşit ittihaz etmek insan için vacîbdır diye icma ve ittifaq vakidir.

Kurtuluş için bir tarikata girmek şarttır³¹. Şeyh peygamberin vekili³² ve yanılmaz bir otoritedir³³. O müridin manevi babasıdır³⁴.

Bunlar Kur'an'a açıkça aykırı şeylerdir. Nasıl gerçek İncil'in dışında oluşan Kilise, teokrasinin kaynağı olmuşsa bizde de Kur'an'ın dışında oluşan tarikatlara teokratik düşünceye zemin hazırlamışlardır. Tarikatlar tarafından asırlarca işlenen fikirler bugün tarikat mensubu olmayan kişileri de sarmıştır.

Hiç bir tarikat kilise gibi teşkilatlanmış değildir. Bugüne kadar bir tarikatın emrine girmiş devlet de olmamıştır. Kur'an var olduğu sürece bunun gerçekleşmesi beklenemez. Tarikatlarla ilgili şikayet edilecek bir çok konu vardır. Bunlar, müslümanların Kur'an ışığında eğitilmesiyle ortadan kalkar.

II- LAİKLİK

Laiklik, devletin dini bir kurumun hakimiyetinde olmaması demektir. Bu sebeple laiklik ile teokrasi birbirine zıttır.

Kilisenin Tanrı adma hareket ettiğine inanıldığından kralı, hükümetleri ve valileri belirlemede ve göreve getirmede kilise kendini hep yetkili görmüştür³⁵. Bugün kilise, seçilmiş kişilere yemin ettirmekle bu yetkisini az da olsa sürdürmektedir. Bu sebeple teokrasiye karşı mücadele kiliseyi devletten uzaklaştırmakla başarılabilmektedir. Fransız tarihi bu konuda verilmiş mücadelelerle doludur. Bu ülkede Kilisesinin devlet üzerindeki egemenliğini kırma çabaları XIV. yüzyıla kadar gider³⁶. Laiklik, gösterilen bu çabalar sonucu ortaya çıkmıştır.

Fransızca'da dini kuruluşların hakimiyetinden bağımsız bir kuruma Laik (laic veya laique) denir³⁷. Fransa'da dini kuruluş deyince akla gelen Katolik Kilisesidir, dolayısıyla bu kilisenin hakimiyetinde olmayan her kurum laiktir.

Laiklik mücadelesi dine karşı değil, kiliseye karşı verilmiştir. Nitekim Fransa'da kurucu meclis üyeleri tarafından hazırlanan ve Ağustos 1789'da kabul edilen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 10. maddesi din özgürlüğünü, 11. maddesi de düşünce özgürlüğünü düzenliyordu. Bu bildirge 1791 tarihli Fransız Anayasası'nın başlangıç bölümü oldu³⁸. Böylece bu anayasa, Katolik Kilisesinin imtiyazlarına son vermeyi ve protestan, yahudi veya dinsiz olanların haklarını,

32 Hasan Kamil YILMAZ, İslam Tasavvufu, Tasavvufu İlgili Sorular-Cevaplar, İst. 1996, s. 494.

33 Haklı dahi görünse müridin şeyhine itirazı haramdır. (KOTKU, Tasavvufi Ahlâk, c. II s. 5)

34 KOTKU, Tasavvufi Ahlâk, c. II s. 247.

35 TÖMER, KÜÇÜK, a.g.e. s. 256.

36 Büyük Larousse Ansiklopedisi, Laiklik maddesi.

37 Büyük Larousse Ansiklopedisi, Laik maddesi.

38 Büyük Larousse Ansiklopedisi, insan maddesi

özellikle vicdan hürriyeti adına her çeşit dini tezahürü eşit görmeyi hedefliyordu³⁹. Çünkü teokratik sistemde bir başka din mensubuna hayat hakkı tanınmazdı. Bu hareket dine karşı olsaydı, başarılıdıktan sonra din özgürlüğü verilmez, aksine bu özgürlük tümüyle ortadan kaldırılırdı.

1948'de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi de düşünce vicdan ve din hürriyeti konusunu karara bağlayarak teokrasinin önünü iyice kesmeye çalıştı. Bu madde de dine değil, kilisenin hakimiyetine karşıdır. Bu hareket, dinin sosyal alandan ve kamu alanından soyutlanmasına yönelik de değildir. Bu zaten düşünülemez. Dindar bir kişi, dininin emrini bırakarak başka kişilerin emrini yerine getiremez. Eğer yerine getirmek zorunda kalırsa ya gizlice ya da açıktan buna karşı koyar. Bu da toplumda huzursuzluk doğurur. Beyannamenin ilgili 18. maddesi şöyledir:

*"Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu herkes için yalnız ya da topluca, gerek kamu önünde gerekse özel olarak öğretimle, uygulamalarla, tapınmayla ya da dinsel yükümlülükleri yerine getirerek dinini ya da inancını ortaya koymak özgürlüğünü de içerir"*⁴⁰.

Bütün bu durumlara göre laiklik, devletin dini kurumların hakimiyetinden bağımsız hale gelmesi demektir. Yani laiklik devletin bir vasfıdır. Nitekim 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 2. maddesi de bunu böyle belirlemiştir. Madde aynen şöyledir:

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir başka özelliği de insan haklarına saygılı olmasıdır. Anayasa'nın 24. maddesi her vatandaşa vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyeti tanımıştır. 26. maddeyle de düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti verilmiştir.

Konu Kur'an açısından değerlendirilince, Kur'an'da din özgürlüğünün de-ğişmez esaslara bağlandığı görülür.

Dinin özü imandır. İmanın temeli de kalp ile tasdiktir. Kalp insanın iç dünyasındadır. İnsan burada alabildiğine hürdür. Bu sebeple hiçbir inanç insana zorla kabul ettirilemez. Din hürriyetinin teminatı Kur'an'dır. Allah Teâlâ şöyle buyurur :

³⁹ GRIC (Groupe de Recherches Islamo- Chretien = İslam Hıristiyan Araştırmaları Topluluğu), Din ve Devlet, Islamochristiana, 12, Roma 1986, s. 49-72' den. Tercüme M. Sait HATİPOĞLU, İslâmî Araştırmalar Dergisi, C. III, sayı 3, Ankara 1989, s. 102.

⁴⁰ Büyük Lrousse Ans. İnsan maddesi. İst. 1986.

"Rabbin dileyeydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın?" (Yunus 10/99)

III- DEĞERLENDİRME

Tevrat'ta teokrasinin delili diye gösterilen söz Hz. Süleyman'a aittir. Elimizdeki Tevrat'a göre Hz. Süleyman Allah'ın elçisi değil, bir kraldır ⁴¹. Ama Kur'an Hz. Süleyman'ı Allah'ın elçisi sayar.

Tevrat'ta Hz. Süleyman'a ait olduğu bildirilen ifade şöyledir: "*Ey oğlum Rab'den ve melik'ten kork. İhtilalcilere karşıma*". ⁴² Kral'dan korkmak, onun zulmüne karşı korunmak için olabilir. Çünkü bu, haksızlığa bir çeşit karşı koymadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kâfir ve münafıklara karşı korunma ile ilgili benzer bir ifade vardır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Eğer sabırlı olur ve korunursanız onların hileleri size bir zarar vermez." (Al-i İmran 3/120) Korunma ihtiyacı korkudan doğar. Bu sebeple ayette, "korunma" diye tercüme ettiğimiz ittikâ (تَتَّقُوا) kelimesi korku diye de tercüme edilmiştir.

"İhtilalcilere karşıma" ifadesi de "bozgunculara karşıma" şeklinde yorumlanırsa Hz. Süleyman'a ait olduğu ifade edilen bu söz, teokrasinin delili olmaktan çıkar.

İncil'deki metinlere gelince; Pavlos'un ve Petrus'un mektuplarının İncil diye gösterilmesini Kur'an kabul edemez. Çünkü Kur'an'a göre İncil Allah'ın kitabı, Hz. İsa da elçisidir. Petrus ile Pavlos ise birer hıristiyandır. Petrus Hz. İsa'nın havarilerindedir ⁴⁴. Pavlos ise Kur'an'ın tanımladığı anlamda bir havari değildir ama hıristiyanlar onu havarilerden sayarlar ⁴⁵. Hz. İsa'nın havarileri, Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in sahabileri gibidir ⁴⁶.

Tevrat, İncil ve Kur'an, Allah'ın sözlerini içeren kitaplardır. Bunlarda insan sözü olmaz. Ama elimizdeki Tevrat ve İncil'e insan sözü karışmıştır. Bunun

41 Bkz. Emsal-i Süleyman, I/1, Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i atık s.751.

42 Emsal-i Süleyman, XXIV/21, Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i atık s.775.

43 ... Meryem oğlu İsa'ya, yol gösterici, aydınlatıcı olan ve önünde bulunan Tevrat'ı doğrulayan İncil'i sakinlere öğüt ve yol gösterici olarak verdik. (Maide 5/46)

44 Bak. Büyük Larousse Ansiklopedisi, Petrus ve Paulus maddeleri, İst. 1986.

45 Pavlos Hz. İsay'ı görmemiştir. Elimizdeki İncil'de Pavlos'un asıl adının Saul olduğu, (A'mâl-i rusul 13/9) azılı bir hıristiyan düşmanı iken, Şam yolunda ansızın gökten parlayan bir nurun çevresini sardığı, Hz. İsa'nın ona seslendiği (A'mâl-i rusul 9/3-6), sonra onun Hz. İsa'ya inandığı ve vaftiz edildiği ((A'mâl-i rusul 9/18 vd.) ifade edilmektedir. Buna göre Pavlos, Kur'an'ın tanımladığı havarilerden değildir.

46 "Ey inananlar! Allah'ın dininin yardımcılarını olun. Nitekim, Meryem oğlu İsa, Havarilere: "Allah'a giden yolda yardımcılarını kimlerdir?" deyince, Havariler: "Allah'ın dininin yardımcılarını biziz" demişlerdi. İsrailoğullarının bir takımı böylece inanmış, bir takımı da inkar etmişti; ama biz, inananları düşmanlarına karşı destekledik de üstün geldiler." (Saff 61/14)

en açık delili Pavlos ve Petrus'un mektuplarıdır. Kur'an'da Allah'ın sözleri dışında tek bir söz yoktur. Hz. Muhammed'in sözleri Kur'an'ın dışındadır ve hadis adını alır. Havariler ise Hz. Ali ve Hz. Ebubekr gibidir. Ali ve Ebubekr'in sözlerine sahabi sözü denir. Hz. Peygamber'in sözleri Kur'an seviyesinde kabul edilemez. Sahabinin sözü de peygamber sözü seviyesinde olamaz. Dolayısıyla Petrus ve Pavlos'un mektupları İncil'in bir parçası sayılamaz. Bunlar birer insan sözüdür.

İncil'de Hz. İsa çarmıha gerilip defnedildikten üç gün sonra kabrinden çıktı, Galile'de 11 havarisine görünerek şöyle dediği yazılıdır:

*"Gökte ve yeryüzünde bütün iktidar bana verilmiştir. Şimdi gidin, bütün ulusları öğrenci yapın. Onları Babam, Ben ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin. Sizlere buyurduğum her şeyi tutmalarım onlara öğretin. İşte dünyanın sonuna kadar ben her an sizlerle beraberim."*⁴⁷.

Bu sözler kilisenin, güçlü olduğu zaman devletler üzerinde hakimiyet kurmasına yol açmıştır.

Aynı İncil'in bir başka ifadesine göre Hz. İsa, dünyaya hakimiyet kurmak için değil, hizmet etmek ve hayatını birçok kimsenin hayatına karşılık fidye olarak vermek için gelmiştir⁴⁸. Bu, bir önceki ifadeyle çelişmektedir.

Kur'an Hz. İsa'nın vefatından sonra dünya ile ilişkisinin kesildiğini ve olup bitenlerden haberdar olmadığını bildirir.

"Allah, (ahirette şöyle) diyecektir. "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı olarak benimseyin dedin?" O da şöyle cevap verecektir: "Haşa, hak olmayan sözü söylemek bana yaraşmaz; eğer söylemişsem, şüphesiz sen onu bilirsin; sen, benim içimde olanı bilirsin; ben senin içinde olanı bilmem; doğrusu görülmeyeni bilen ancak sensin"

"Ben onlara sadece Rabbin ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin diye bana emrettiğini söyledim. İçlerinde bulunduğum sürece onları gözetiyordum.

⁴⁷ Metin sadeleştirilmiştir. Elimizdeki nüshadaki ifadeler şöyledir. " Ve onbir şakirdler Gail'e İsa'nın onlara emr ettiği dağa vardılar. ve Onu görünce ona secde kıldılar. Lakin bazı şüphe etdiler. Ve İsa yanlarına geiüb anlara hitaben dedi ki, semada ve zeminde bütün hükümet bana verildi. İmdi gidiniz, cümle milletleri şakird ediniz. Onları Peder ve Ben ve Ruh'ul-Kudüs ismine vaftiz ediniz. Ve size emrettiğim şeylerin cümlesini hıfz etmeyi anlara talim ediniz ve işte dünyanın nihayetine degin ben her vakt sizin ile beraberim." (Matta 16-20, Kitab-ı Mukaddes, Ahd-i cedid, s. 43.)

⁴⁸ "Nitekim İbn'ül-insan (yani İsa), kendine hizmet olunmak için değil, ancak hizmet etmek ve canını çok kimseler bedeline fidye vermek için geldi, dedi." (Matta 20/28)

Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi görüp gözetirsin.” (Mâide 5/116-117)

Dolayısıyla Kur'an'a göre Hz. İsa'nın vefatından sonra söylediği iddia edilen sözler gerçek İncil'in ifadesi olamaz. Teokrasi bu sözler üzerine kurulduğuna göre gerçek İncil'in de tıpkı Kur'an gibi teokrasiyi kabul etmediği ortaya çıkar.

Hıristiyanlar nasıl Petrus ve Pavlos'un mektuplarına dayanarak bir teokratik sistem kurmuşlarsa şiiilerin imamiye kolu da kendi büyüklerine ait sözlere dayanarak teokratik sisteme benzer bir sistemin savunucuları olmuşlardır.

Şiiler imamlarının ve müctehidlerinin sözlerine Allah'm sözü demezler. Ama bir çoğu onları Allah'ın sözü gibi bağlayıcı sayar. Onların şu ifadelerine bakalım:

"İctihad şartlarını kendisinde toplamış müctehit, (imamın nerede olduğunu Allah'tan başka kimsenin bilmediği) gaybet zamanında İmam aleyhisselam'ın naibidir, mutlak olarak hâkim ve reisdir; hüküm vermekte, halka hükmetmekte İmamın salahiyetine sahiptir. Onun hükmünü kabul etmemek İmam'ın hükmünü kabul etmemektir; İmam'ın hükmünü kabul etmemek ise Allah'ın hükmünü kabul etmemektir ki, bu, sâdık-i âl-i Muhammed'den rivayet edilen hadise göre Allah'a şirk koşmakla birdir ⁴⁹."

Sâdık-i âl-i Muhammed, Hz. Muhammed'in soyundan, gelen doğru kişi demektir. Bu kişi Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin dahi olsa onların sözleri bize delil olamaz. Bu, Petrus ve Pavlos'un sözlerine verilen değere çok benzemektedir.

Ehl-i sünnet, müctehid imamlardan hiç birine kutsallık tanımaz ve hiç birinin sözünü bağlayıcı saymaz.

Ma'n bin İsa el-Kazzaz demiştir ki, İmam Malik ten şunu işittim; "Ben sadece bir insanım, hata yaptığım da olur doğruyu bulduğum da. Görüşüm üzerinde düşünün, Kitap ve Sünnet'e uygun olanını ahn, Kitap ve Sünnet'e uygun olmayanını da bırakın ⁵⁰."

İmam Malik sık sık şöyle derdi: "Bizimkisi zandan ibarettir. Kesin bir kanaate varamayız ⁵¹."

49 "Şia İnançları, s. 24.

50 İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebûbekr (ö. 701 h.) İ'fâm'ul-muvakkîfîn, c. I, Beyrut, 1987/1407, s. 75.

51 İbnu'l-Kayyim, a.g.e. c. I, s. 76.

Ebû Yusuf ve Hasan bin Ziyad, Ebû Hanife'nin şöyle dediğini nakletmişlerdir. "Bizim şu ilmimiz bir görüştür. O, gücümüze göre vardığımız en güzel görüştür. Kim bundan daha güzelini getirirse kabul ederiz ⁵²."

SONUÇ

Kur'an teokratik sistemi asla kabul etmez. Teokrasi, Allah'ın yetkisinin kiliseye devri veya kilise ile paylaşılması anlamına geldiği için Kur'an'a göre böyle bir davranış şirkidir.

Diğer taraftan teokraside Allah'a boyun eğer gibi yöneticilere boyun eğilmesi istenmektedir. Onlara itaat Allah'a itaat, onlara muhalefet Allah'a karşı gelme sayılmaktadır. Kur'an, bunu da şirk sayar.

Bunun dışında Kur'an'ın tavsiye ettiği bir devlet düzeni de yoktur. İslamın evrensel ve zamanüstü olması bunu gerekli kılmaktadır. Kur'an devletlerden, bir takım evrensel isteklerde bulunur. Bunların bir kısmı yukarıda belirtilmiştir. Onlar öyle şeylerdir ki, hiçbir toplum bunlardan vazgeçemez. Hiç bir idare de bu konuda mücadele eden insanları doğrudan karşısına alamaz. Bu da İslamın her zaman ve her yerde yaşanabilmesine imkan verir.

İslam bilginlerinin siyasi otoriteden bekledikleri görevler şöyle özetlenebilir: "Siyasi otorite kanunları uygular, cezaları infaz eder, toplumun ihtiyaçlarını giderir, askeri donatır, vergi toplar, zorbaları, soyguncuları ve eşkiyayı dize getirir. İnsanlara, inandıkları gibi yaşama hürriyetini sağlar. Adliye teşkilatının aksamadan ve serbestçe çalışmasını temin eder. Gelir ve servet dağılımını dengeli olması için tedbirler alır. Korunmaya muhtaç çocukların ihtiyaçlarının tabii ortam içinde karşılanabilmesi için gerekeni yapar. Yoksullara destekte bulunur."

Sonuç olarak şunu söylemek gerekir: Teokrasi Kur'an'ın kabul etmediği bir devlet sistemidir. İncil'in teokratik düzeni emreden ifadeleri, Kur'an ölçülerine göre gerçek İncil'e ait olamaz. Bu konu yukarıda açıklanmıştır. Bundan gerçek hıristiyanlığın da teokrasiyi kabul etmeyeceği sonucu çıkar. Laiklik de dine karşı değil, teokrasiye karşı verilen mücadelenin adı olmuştur.

52 İbnu'l-Kayyim, a.g.e. c. I, s. 76.